— Pa i ja sam se upravo vratio, rekao je Miha Puppis, — kakva slučajnost!

— Nemoguće, zaista divna slučajnost! Uhvatila ga je za ruku a sa nje je prosto pljuštalo. Toplota i drhtavica, nekakva vatrena radoznalost.

Pušila je u dugim udisajima i gotovo joj je najednom nestalo cigarete. Uhvatila ju je malecnim prstićima, palcem i kažiprstom, i polagano je gasila na ivici pepeljare. Pri tom je nepomično zurila dole, na ono što čini.

— Nisam ne znam kako slavna ličnost, u stvari mi se događa da me niko ne poznaje . . . zaista sam više stranac, znate . . .

— Vama muškarcima je lakše, rekla je zamišljeno, — vi se nekako već snalazite, mislim ovde kod nas, napolju je drukčije, naravno, tamo su žene u sasvim drukčijem položaju.

— Malo pivo, poručio je od konobara koji se stvorio kraj Alenčice, — a šta biste vi?

— I ja ću, rekla je i onda nekoliko tihih večnosti podizala oči prema njegovim a kad su bile u istom nivou, on je opazio da se njihova površina vlažno svetluca i da je to u stvari bila žalosna izmena pogleda saosećajnosti i sapatništva.

Konobar im je doneo dve ogromne čaše, od kojih je svaka merila najmanje litar. — Malo pivo, ipak, rekao je Miha Puppis. Alenčica ga je opet uhvatila vrelim dlanom, da se smiri. Odmahnuo je dakle i konobar je otišao dok mu se glava nervozno vrtela.

— Ja se ničemu ne čudim, rekla je, — ne čudi se ni ti.

Ne čudi se ni ti. Kao da je te reči negde već pročitao, čuo, načuo uzgred . . . — Znaš, ja mislim da čovek na kraju mora da izgradi nešto sasvim za sebe, onda ga takve stvari manje zbunjuju, rekla je a njen govor je bio negde između rezignacije i nervne borbe, glas bio jedno, a kretnje suprotne.

Za susedni sto su bučno sela dva muškarca u trenčkotima. Sa njih je malo kapalo. Mihova susetka je gledala kroz okno i po njenom licu su klizile kišne kapi, kao da je tik ispod kože imala stakleni ekran. Ili kao da je zavijena u celofan i ostavljena negde na kiši. Dva muškarca su glasno remetila red.

— Imaš?

— Ja, bilo je užasno teško.

— Koliko?

— Sto.

— Pošto?

— Petsto osamdeset.

Onaj koji je pitao izvukao je smotuljak i po stolu se zakotrljao novac u kojem se nalazio i poneki prsten. Onaj što je odgovarao, snebivajući se, izvadio je iz džepa od prsluka banknote, plave, strane, sa orlovima i zracima.

— Znaš ja, uopšte nisam Alenčica, nego Majda. Jesi li možda ljut na mene?

Miha Puppis je prosto duvao od besa na sebe. — Koješta! rekao je. — Jesi li ti ljuta na mene?

Onda je ustao i otišao do telefonske govornice. Tražio je po telefonskom imeniku. Posle se osvrnuo prema stolu. Devojka ga je gledala sa iščekivanjem. Podigao je debelu knjigu i s njom se vratio za sto. Tražili su zajedno kao po nekoj dačkoj svesci. — Vidiš! rekao je. — Sada ću nešto da pokušam. — Ne isplati se, rekla je ona. — Videćemo, rekao je. Klizio je prstom po redovima.

Puppis ing Gorazd	66 145 780
Puppis dr Ivan	66 145 781
Puppis Mihajlo	77 145 780
Puppis Marija Lucija	115
Puppis prof. Svetozar	77 145 770
Puppis Tilka	117
Puppis dr Zmago	88 146 000

U gostionicu su tiho i uljudno ušla dva muškarca u uniformama. Kod šanka su pokazali legitimacije. Onda su prišli onoj dvojici koji su prebrojavali novac. Seli su za njihov sto. Govorili su tiho.

— Sad ću da telefoniram, rekao je Miha Puppus. Prošao je pored četvorice što su brojali novac, ka telefonu koji je bio prekriven frizerskom haubom. — Greška, rekao je glas sa one strane, — ovde Adolf Babič, telefon je samo slučajno na ime Puppis, raniji vlasnik . . . Miha Puppis se odvukao nazad za sto. — Uopšte mi nije ime Majda, rekla je devojka u plavom sa belim tufnicama, — ja sam Ana. Ona četvorica su bili podelili novac.

marko švabič

potemkinov megalopolis

(odlomak)

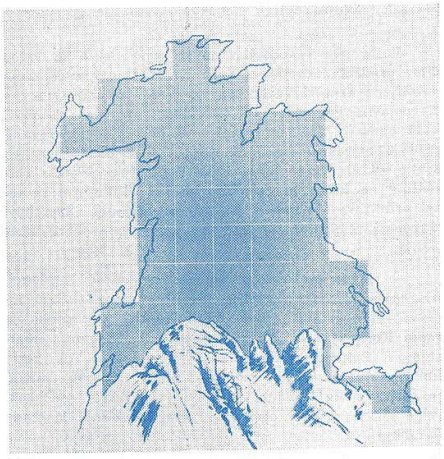

BELA ŽENA

Visoki prozori u tuđoj kući krvavo odsijavahu direktne lûčne lampe, tamo je crni čovek ugledao belo lice bele žene. Makadamsko stepenište, učvršćeno otpadnim urinom fabrika hartije, štavionicâ kože i crevâ uviralo je u kuću na izbočena vratanca, nad njima se bočila kao simbol kuće indokineska lakirana plovka (napunjena slatkokiselim rakovima), probodena nožem, nabodena na viljušku, a dole beše recepcija, stepenište je previdalo zidove i stropove, jer se zatrčavaše preko ovih u toj igri kao stonoga, nožice s kukicama su prianjale za tabane crnog čoveka treperavo i odnele ga gore do vrata kraj svih ostalih vratâ s parima cipela, dva, tri, sijaset pari cipeladi na pragovima, čistači se saginjahu, sobarice su se saginjale još pre njih i tada se videlo da sobarice osim gole zadnjice i dlakave prednjice, u koje se moglo zirnuti otpozadi, na sebi nisu imale ničega. Halje su letele i lepršale se preko golih leđa, džigerice treperile u bolesti, čistači držahu u rukama oštre četke mašući njima preko prljavih cipela među onim vratima. Četke, do zadnje, behu predstavnice poslednje generacije četaka, zamišljene u centralnom planskom labaratorijumu megalopolisa. Znanstvenik i znanstvenica delaju u minijaturnom labaratorijumu, povezani su s centralom koja realizaciju ideja poverava takvim radionicama kakvih u megalopolisu ima tušta i tma. Najnovijim četkama je izlišno šareno sanduče s laštilom, koje onom polugom sa strane treba otvoriti da bi se novcata pasta mutno i glatko-prijatno oku i duši zasjaktila u hodniku, na stepeništu, balkonu. Nove četke same izbrizgavaju mazivo i laštilo udarima tokom čišćenja. Prvi udarci su suhi, da se tako ostrani bela prašina i mrko blato s kože. Kad koža bude pripremljena nasuvo, iz četke automatski brizne nekoliko brizgaja paste. Četka tad preko cipela zaopuca nemilosrdno, samo tu i tamo čistač obriše čelo i oblizne lepljive slane usne. Tek kad ceo obrok laštila bude izvan četke, započinje finesno delovanje. Sada četka klizi fino i podmazano, dok se cipela ne usjakti i ne prospe svetlost u dugi hotelski hodnik kao eksploziju, sve se vidi, sve se zna, vrata se otvaraju i na hiljade pari jutarnjih dlanova skuplja cipele da ih vrati svojim gospodarima na prekodnevno prljanje do sledećeg jutra, kad će tvoje cipele čistiti bogzna koji čistač; tako sebi zaraduju za život. Kao okoreli zločinac: s njima ti je isto kao sa okorelim dobročincima. A s njim je tako da u datoj situaciji ne ume da reaguje drukčije nego okorelo. Kao bubuljavko koji se jednako natezao s direktorom fabrikâ. Kao crni čovek koji tvrdokorno veruje u snove i postupa okorelo kao da su bili istiniti; bolno. Teško bismo rekli da okoreli zločinac nije bolesnik. Tako je to s crnim čovekom. Crni čovek stoji pred određenim vratima u auli, drhti i da diše ne može, jer je sve uvrh njega i napolju. Sanjao je (oh, boleo ga je trbuh, u kućici razbijenih prozora bila je kućna vlaga) da stoji u auli pred vratima hotelske sobe, znao da iza tih vrata sada živi bela žena, ali da uđe nije smeo, jer bela žena s tuđim ljudima u ograđenom, moglo bi se reći da su društvance držale na okupu veze zajedničkog im poziva, krugu plesaše najčudesniji ples na zemlji, koji se zove zmajd. Sada je daleko napolju u svetu šibao teški dažd, za to ne možemo da kažemo kako je padala kiša, jer se dažd doslovno nabijao, ti si morao da budeš ovde pred vratima i da gledaš čistače, video si sobarice, čistači su ti ponudili posla koliko za koru hleba, sobarice se priklanjale okrećući ti zadnjicu, a crni čovek izvijao ruke uvis i lepio se uza zad i možda hteo da se uspuže na tavanicu, možda kao neiskusna zmijuljica, koja žedna je pala u bunar. A unutra su sa belom ženom plesali ples nazvan: zmajd. Video je kako tuđi k. ulaze u njenu p., bio je okoreli zločinac, boleo ga trbuh, znojio se kao đavo. Iza vrata hotelske sobe koju je bela žena bila unajmila u patnji kakva nijednu ženu ne mimoiđe, nadirali su njene kolege, bože, kako su lepi, sve sami lepotani, nijedan nije bio crn kao što je to crni čovek bio — i lepotani su ga tukli iskompleksiranog do kraja živoćenja (jer sve, sve je crnom čoveku bilo pipljivo) ali šta kad bi ipak bilo stvarno sve (to nisu mogli da budu snovi, sve je video i osećao kako ga lepotani udaraju po trbuhu) šta onda, e samo to da svinjski (crknuo je na ledini) misli (duboko) kako je dobar samo za j., da ništa nije i nema, a šta bi naime bilo kad bi bela žena dobila (ako već nije) nove i nove ponude; pošto bi tada beloj ženi sinulo svetlo kao dan da crni čak ni za j. nije baš bogzna kakva sila. Šunka je visila na žici, vino u bačvi. Vino u mrkocrvenoj zdeli. Mrzeo je lepotane. Johny regee, kapalinka, tyčke, spojka, u dva i dva, eščo nabivaet, armenija, tuđi k. ulaze u njenu p., nazad, hoću nazad, opozivam sve. Otvore se vrata, kao da se ruši utvrđeni sistem u galaksiji, čovek se raščinjava u prašinu i sile koje su tu da čine nasilje, bela žena je svetla i lepa kao vatra, kao albinski jastreb, kao usklađenost tela i misli, kad crnom čoveku kaže samo ovu istinu: Uhvatiš poneku živu sliku; ako želiš da vidiš šta je bilo pre godinu dana, moraš uhvatiti svetlosnu godinu i pogledati svetlost koja upravo nailazi. Vidiš sebe kako sebi dolaziš u susret. Da li je tada sretanje moguće? Ono je samo svetlost,

slika, ti na njoj ništa nećeš promeniti. A zanimljivo je da si time što si trčao da uloviš davnu sliku nadsvetlosnom brzinom uskočio u budućnost; sâm u telu imaš i svojataš samo sadašnjost koja je samo tvoja i drugo ničija. Tako se na različite načine već hiljadama puta videlo da svaki atom svoje vreme nosi u sebi i sa sobom. Tako možda u prošlosti uopšte i nema vremena. Razlika je između napred i nazad u tome što tvoje s a d a u prošlosti ne može biti fizički prisutno, u budućnosti da, ali okončano, jer budućnost za tvoje s a d a namah počinje da važi, a n a z a d fizički više ne možeš, nego moraš odlaziti samo da osmatraš slike. Teško da ćeš me uhvatiti, jer se ja šetam po vremenu — dati se i prepustiti tebi to bi bilo živeti samo jedan život i ništa više. A sada samo idi napred ili nazad, kako ti volja. Pošto si me onog puta izdao, gadiš mi se još i danas i ovde daleko. Crni čovek nema sećanja da je bela žena onog puta rekla . . . bićeš stavljen na veliko iskušenje. Hoćeš li ga izdržati? Možda zato i leže tama na um njegov. Kaže: Kako sam uvek zamišljao da ja ni na kakav način ne mogu u nekom, ko mi je ili mi je bio blizu, probudi otpor, pre svega, telesni, tvarni. Sada mi svejedno. I to je crni čovek takođe bez naročito mnogo čekanja iskoristio sebi u prilog i počeo da opanjkava ovako: Gledao sam široko polje, napuštene njive. Sećanja su promicala mimo u letu, jer to ipak beše polje, isto ono polje preko kojeg sam zurio kao dete tako da se još jedva sećam a to je i moje najudaljenije sećanje, moja prva svest. Video žicu, kasarnu, jarbol s petokrakom crveno lakiranom zvezdom, šešir, div je promakao u stranu, video zečeve i jarebice, kako otac praćkom nišani u njih, video gospodina zormana, video avion kako pravi lupinge nad širokom poljanom, svet je bio otvoren, pitanja bila odgovori, četice seljaka vršile zemljodelstvo, radioaparat pripovedao izveštaje, gorela kuća kao vodena trajna, kao munja, o beli oblaci, o sunce, ako sam rekao: sijaj jače! sijalo je jače, ako sam rekao: sijaj još jače! sijalo je još jače, ako sam rekao: sunce, ti si hladno, dakle budi hladno! bilo je hladno. Koračao sam kroz žute njive suhe pšenice koja se talasala i grlila vazduh, video tamnozelena brda, svetloplava brda, bela brda. Dva puta na kraju njive heljde sedao na isti mravinjak — razbio sam vrata, razbio prozore, razbio čoveka. Bela žena se smeje i kaže: biće da su mu sati odbrojani. Smej se, više crni čovek, nije to baš svakidašnje da ulazim u staro vreme, za to više nećeš imati veliko číslo prilika, a sati mi nisu izbrojani. Nikada se neću ubiti. Živeću pet stotina godina. Iako sam slab i umoran, bolesti me nenavide, telo mi smoždeno, iako buktim u vatri: pet sam stotina hiljada godina star. Društvo bele žene smože još toliko snage da se razigra tako da je vrlo brzo u ples bio namamljen i crni čovek. Kako je to tek sada moralo da ga zaboli: bela se žena zasitila plesanja u zatvorenom krugu i sada joj se htelo da još malo popleše sa sasvim tuđim ljudima.

ZMAJD

Od dreka nećeš lako umesiti hleb. Prepešačićeš mnoge puteve, uspeti se na mnoga brda, spoznati sećanja i izagnati padavicu iz uboga deteta da bi ti nešto tako pošlo za rukom. Tako se sve menja, to tako može da se kaže i nikako drukčije. I ko će živinu lepom reči da odvrati od ljubavi, kad krompiru u podrumu s proleća dođe njegovo vreme kako će te razumeti da gazdarici klica nije draga (zar da bude asekta)? Šta sada, jesmo li spremni? Da se suočimo sa istinom? Stupimo u elitnu dvoranu toliko i toliko puta ponovo opevanog argentinskog hotela u megalopolisu; neka nas ne zbuni što negde daleko možda već peva jutarnji petao dok je zemlja još sumračna i puna vrebanja na životinje a nebo na istoku već sramežljivo kao devica, neka nam ne poklecne noga na glatkom kamenom podu crnog i belog mermera, pod svetlom izdajničkih reflektora, među teško pretrpanim apostolskim stolovima, pod masivnim carskim lusterima, haremskim ćilimima na zidovima; pocrvenećemo kad nas ugledaju bajne lepotice i oštro nam se (ali i nežno, bojažljivo i mamno) zagledaju u oči? Ko bi sad mislio o lepom danu koji će biti sutra, da će sijati sunce! Ko bi uzdisao kako nam se život kruni kroz prste, da nas čeka neizbežni konac života! Udimo! Je li nas strah da ćemo se zbuniti pred probranim društvom i odapeti glupost, da ćemo je kao nož zariti u tamošnju atmosferu, sve porušiti, da će se ljudi zagledati i smeškati se? Smirimo se! Niko nas neće primetiti, crnog čoveka tu unutra ne poznaju. Toliko se velji i slavokrilnejši aber širi u narodu o beloj ženi. Plesalište, nad kamenim podom donekle uzdignuto gumno nasred dvorane, ispraznilo se, plesači, ali i oni koji nisu plesali, sabrali su se i zbili u krug da bolje vide šta će da se radi. Nekoliko mladih i vrlo naočitih ljudi već je stajalo sred gumna, žagor je utihnuo i nastala tako zgusnuta tišina da su odzvanjali samo koraci bele žene i čuli se sa odjekom teške cipele njene pratnje. Na ivici plesališta zaustavila se i pratnja i bela žena se nameri ka onima što su čekali. Čuo se sada samo tanki korak bele žene a s njime se slilo bilo srca muškaraca. I neodređeni glas što je poticao iz nabreknuća i rasta njihovih penisa, tupo udaranje o trbuhe, mlaskanje i sloskanje kožicâ, preko sluzavih glavâ udova. Podigli su je licima rukama svi u isto vreme i svem narodu na oči oprali je jezicima. Beše tu ustanovljen nekakav red tako da su se u obližavanju pojedinih delova tela, kao: pojasa vrata tik iznad ramena, bradavica usred ružičastih krugova na oblinama prsiju a naročito bližnje okoline spoljašnjih spolovila, muškarci redali pravedno, jedan za drugim, ali tako da sve vreme svaki od tih delova tela beše zauzet. Lizači su jedan drugom prepuštali ovaj ili onaj deo, kao što je bilo pravo, a da pri tom niko nije smeo u duže vlasništvo prisvojiti ona područja na kojima bela žena beše najranljivija u srdašce. Sve je to bilo tek mamac, formalni poziv na ples. Potpuno omamljenu belu ženu postaviše na noge i ona zaplesa s prvim slučajnim izabranikom, koji je bio tudi muškarac. Ples je vršen na taj način što je plesač uvlačio svoj penis u vaginu bele žene, a bela žena kavaljera u tome podsticala. Kad bi ga uvukao osobito duhovito ili s velikom merom znanja, plesač bi požnjeo aplauz. Kad svoju umnost u plesu pokaže i poslednji plesač, na red je ponovo dolazio prvi, koji se za to vreme slobodno šetajući po plesalištu bio toliko oporavio da je njegov penis ponovo nabreknuo i digao se, kako se to kaže. Beloj ženi nije tako skoro bilo dosta plesanja. Najposle su iznemogli svi kavaljeri, a bela žena upravo tada beše na vrhuncu slaodostrašća, grčeviti uzdah izvio se iz njenih grudi: pleši, pleši, crni čoveče. Crni čovek se trže iz bludnje, kod vrata nisu mogli da ga zaustave ni zadrže pacobranci u crvenim dresovima svojim napevima, sijaset ljudi je napustilo plesalište i srućilo se za crnim čovekom na stepenište. Na krovu mu se nađe na putu starija gospođa, beše to upravo gospođa estera, morao ju je isto onako kao kasnije sebe! (uzvičnik stavio M. S.) baciti preko ivice, tako da je kriknula u dubinu. I, samo još ovo: Nije bila upućena poslednja misao njegova, kad je svršio sa sobom, beloj ženi, mada ju je ljubio više od svega! Pogrešno bi bilo misliti da poslednja misao njegova ima neku naročitu težinu, pogrešno misliti da misao kao činjenica, da nije bila upućena upravo beloj ženi, baca senku na njegovu ljubav prema njoj. Ta misao: da li seničica crva što ga nosi u gnezdo, dok su za to vreme šmokljani njene mlade išiškali iza plota gde ih je smazala mačka i sada se obilazuje i žućkasto gleda okolo, i pored tog saznanja pojede sâma? Takva zbrka vlada u čoveku, zbrka vlada životom, zbrkana mora biti slika koju život slika kao što je pravo.

DODATAK

Baš se mnogo više ni danas ne zna o crnom čoveku. I ne samo to što se ne zna mnogo više, tu ima i još nešto. Zabeležnik puta crnog čoveka — i upravo je to ono — takve je prirode da malo prečesto pribegava žalbi izvesnog pisca kojom završava jedan od svojih romana: »Za svakih 16 strana pisanja utrošio sam dva meseca vremena, punog intenzivnog i težačkog rada — i za takva dva meseca, koja su se na kraju iskazala kao 16 stranica rukopisa, dobio sam plaćeno u novcu 80.000 starih dinara.« Tako se i ovom zabeležniku motaju po glavi pomisli o lagodnijem životu sa ukusnijim hlebom. Jer lako je napisati izmišljenu storiju koja prosto sama vrca ispod pera, i uz to se još pišući tako pisac zabavlja — kaogod i berberin, ako ne i više. Ispisivati jedan život od ižice do ižice, biti dva i više meseci u hudoj napetosti i odgovornosti koju nalažu pravičnost i zdravo poštenje, e to ti je patništvo. A ovo pišući zabeležnik je, na žalost, i takvog karaktera da se nikada i ničega ne ume potpuno da odrekne, pa se tako ni sada uprkos stotinama obećanja nije umeo da odrekne patništva. Beše to jula hiljadudevetstosedamdesetidruge kad se još jednom bio odlučio da se konačno lati nekog lagodnijeg posla a u ruke mu dopade stari dokumenat, možda i najstarije poglavlje o crnom čoveku. Dokumenat koji u mnogo čemu izoštrava nejasnu sliku o životu crnog čoveka. Međutim, dotadašnja sredena građa o crnom čoveku bila je već u štampariji. Pa sada prosudite i sami koliko je dodatnog truda a nizašta uprtio na se zabeležnik kad je počeo da leti naokolo i po štamparijama e da bi stvar na kraju uredio tako da dokumenat ipak izađe zajedno sa ostalom gradom, i to kao »dodatak« celini. Od toga nužno, razume se, trpi literarna forma dela, ali je naš zabeležnik srećom takve prirode da mu više znači suština nego kako li to izgleda. Nepojmljivi slučaj hteo je tako da crnog čoveka jednom uzgred sretne mlad pisac, danas već priznat i slavljen naveliko, koji je taj susret i opisao. Gola je šteta što je nemoguće objaviti faksimil tog zapisa — iz spisateljevog rukopisa bi maltene svako mogao da shvati koliko je sudbonosan utisak taj susret ostavio na očajnog pisca početnika. Mi bez imalo griže savesti možemo biti mišljenja da danas toliko slavljeni pisac svoj blesak duguje upravo tom sudbonosnom susretu.

Opisao ga je ovako:

Đavoli, danas je novi dan, danas vam okrećem leđa. Neću više da budem vaš tiranin — a to sam bio, što da krijem — neću više da budem vaš pobratim, ni to ne krijem, neću više da budem vaš posinak, i — zapamtite to, đavoline — neću više da budem vaš sužanj. Ničiji sužanj više neću da budem, a najmanje tvoj, đavole.

Opet su klateća vrata zapevala zing-klik-klak a iz noći je u krčmu ušao čovek malog stasa i ukočenih očiju.

»Ko se boji crnog čoveka?« viknuo je.

Ne, ja se ne bojim. Ja sam batlija, i opaučiću ga po njušci ako dođe ovamo.

Ko se boji crnog čoveka, peva i korača od stola do stola, od stolice do stolice.

Svi ga se plaše, trckaju kući kod mame, skrivaju se u dlan.

»Ko se boji crnog čoveka!«

»Niko!« zablenem se u njega uvidevši da stvar postaje velika lakrdija.

Mali čovek sukne na me, nežnim me prstima bije po glavi, mlatara i kvrca do poslednje snage dok se napokon bez života ne svali na pod i ne umre. Umro je crni čovek, ali, šta me pa briga. Imam gvozdenu glavu, sičan u njoj, ubijam sve što me se dotakne. Crni čovek je mrtav, graju svi oko njegovog belog, čistog leščića, samo neko kleči kraj njega i tuži:

»Nije još mrtav, nije još mrtav, moj crni, moj veliki, lepi čovek živi! O moj čoveče! Nije umro, nije umro, on živi! O moj čoveče! Pobedili smo, moj čisti, lepi, crni čoveče! O moj čoveče, što sam tvoje dete . . .«

Znam ja te krike: to je agonija male beličaste aveti koja ume tako čudesno da voli ili mrzi, koja je otelovljena Čistota.

»O moj čisti crni čoveče, ako si zaista mrtav, dolazim k tebi . . .«

Beličasta avet otvara gole čeljusti, tamna rupa zeva u svetlo. Licem pada na pod. Brizga svetla krv koja kvasi bledo lice crnog čoveka. Lice se trgne, oči otvaraju, telo diže, crni čovek živi.

Gomila peva, graje, veseli se, a ja sedim d o l e na klozetskoj školjci, zakopavam lice u dlanove i plačem bez suza. Jer sam srećan.

Izbor
NIKO GRAFENAUER
Preveo sa slovenačkog
GOJKO JANJUŠEVIĆ